

B. Beke, A. van Wijk & H. Ferwerda, *Jeugdcriminaliteit in groepsverband. Tussen rondhangen en bendevorming*. Amsterdam: SWP, 2001. ISBN 90-6665-382-5, blz. 160, € 19,06.

Hoeveel hinderlijke jeugdgroepen opereren er in Nederland? Hoeveel daarvan verdienen het predikaat 'jeugdbende'? Welke groepsdynamische processen spelen zich in deze groepen af? In *Jeugdcriminaliteit in groepsverband ontrafeld* geven Beke, Van Wijk en Ferwerda een aanzet tot een antwoord op deze vragen. Zij komen daarmee tegemoet aan de vraag van het Ministerie van Justitie naar een meetinstrument waarmee de aard en omvang van problematische jeugdgroepen in beeld kunnen worden gebracht.

Jeugdgroepen kunnen volgens de auteurs op twee manieren worden ingedeeld: op een 'subjectieve' en op een 'objectieve' wijze. Bij de subjectieve classificatie wordt agenten een korte omschrijving van een bepaalde jeugdgroep voorgehouden. Vervolgens worden zij gevraagd de groep in te delen als 'hinderlijk', 'overlastgevend' of 'crimineel'. De objectieve classificatie zit ingewikkelder in elkaar. Veertig politiefunctarissen hebben 'ernstscores' toegekend aan delicten. De ernstscore van een strafbaar feit (bijvoorbeeld heling van een fiets) is het product van de gemiddelde ernstscore van de delictcategorie waarbinnen dat delicttype valt (in dit geval vermogensdelicten) en de gemiddelde ernstscore van dat delicttype ten opzichte van overige delicttypen uit dezelfde categorie (bijvoorbeeld woninginbraak).

De objectieve classificatie van een specifieke jeugdgroep gaat daarna als volgt in zijn werk. Een agent dient op een vragenlijst aan te kruisen of de jeugdgroep zich volgens hem of haar aan een bepaald delicttype schuldig maakt en hoe vaak. De totaalscore van een jeugdgroep wordt vervolgens verkregen door de som te berekenen van de ernstscore van alle delicttypen die leden van een groep plegen. Als een groep 'vaak' verantwoordelijk is voor een bepaald delicttype, wordt de ernstscore bovendien verdubbeld. Jeugdgroepen met de hoogste eindscore worden ingedeeld als crimineel, terwijl groepen met de laagste eindscores tot het hinderlijke type worden gerekend. Volgens de onderzoekers blijken de uitkomsten van de objectieve classificatie sterk samen te hangen met de uitkomsten van de subjectieve classificatie.

In de vijf G21-gemeenten (inwonertal 50.000 – 200.000) blijken verscheidene hinderlijke (n = 44), overlastgevende (n = 51) en criminele (n = 18) jeugdgroepen voor te komen. De onderzoekers stellen vast dat de groepen verschillende criminaliteitsprofielen vertonen. Hinderlijke groepen veroorzaken voornamelijk hinder op straat en in het verkeer (provoceren, geluidsoverlast, drank- en drugsgebruik). Alhoewel enkelen zich wellicht schuldig maken aan vandalisme dan wel lichte vermogens- of geweldsdelicten, staat het gedrag van de gehele groep voornamelijk in het teken van grensverkenning.

Overlastgevende groepen scoren hoger op de diverse vormen van overlast en criminaliteit dan hinderlijke groepen. Zij maken zich schuldig aan zwaardere geweldpleging en lichte (maar soms zware) vermogensdelicten. Recreatieve en sociale vormen van criminaliteit gaan soms over in meer calculerende en verwervende criminaliteit, zoals heling. Criminele groepen hebben daarentegen een breder criminaliteitspatroon dan de hinderlijke en overlastgevende groepen. Zij

onderscheiden zich voornamelijk door betrokkenheid bij zwaardere vormen van criminaliteit, zoals handel in drugs, zwaardere geweldpleging en diefstal met geweld. In plaats van het verwerven van aanzien of de 'kick' is het motief voor de daden bij deze groepen financieel van aard.

Uit dit totaal van 113 jeugdgroepen hebben de onderzoekers er acht geselecteerd, waarvan twee hinderlijke, drie overlastgevende en drie criminele jeugdgroepen. De onderzoekers analyseren de jeugdgroepen op twee factoren: de mate van organisatie en de mate van openheid en hiërarchie. Met organisatie bedoelen de onderzoekers onder andere de mate van onderlinge solidariteit en de mate waarin criminele acties worden gepland. Onder openheid en hiërarchie verstaan zij aspecten van leiderschap, onderlinge rivaliteit en de wijze waarop de groep zich profileert. Op basis van deze factoren identificeren de onderzoekers binnen overlastgevende en criminele groepen 'plusvarianten' die zij aanduiden met de termen 'straatbendes' en 'jeugdbendes'. Een straatbende of een jeugdbende is respectievelijk een overlastgevende of criminele groep die gekenmerkt wordt door een relatief hoge mate van organisatie, hiërarchie en geslotenheid.

De auteurs wijzen niet alleen op verschillen in structurele groepskenmerken maar trekken ook conclusies over de groepsdynamiek. In de eerste plaats stellen zij dat een subgroep met een zwaarder criminaliteitspatroon van invloed kan zijn op de delinquentie van de overige leden van de groep. Volgens de auteurs kan dit proces via twee ontwikkelingspaden verlopen, afhankelijk van het type jeugdgroep. Hinderlijke groepen zullen de meer criminele subgroep corrigeren of afstoten, terwijl in criminele groepen het gevaar bestaat dat de subgroep de overige leden meetrekt in zwaardere vormen van criminaliteit. Ten tweede leggen zij een verband tussen de groepsstructuur en de aard en omvang van crimineel gedrag. Hoe meer georganiseerd, gesloten en hiërarchisch de groep, des te ernstiger vormen van criminaliteit binnen de groep zullen worden gepleegd.

De onderzoekers stellen dat de groep een grote invloed kan hebben op het gedrag van de individuele leden. Dit ligt in de lijn van de differentiële associatietheorie van Sutherland. In zijn theorie beschrijft Sutherland hoe individuen crimineel gedrag aanleren in interactie met anderen. De belangrijkste elementen van het criminele gedrag worden geleerd in de context van intieme en persoonlijke groepen. Jongeren die deel uit gaan maken van de jeugdgroep, maken kans om crimineel gedrag te gaan vertonen al naar gelang de verhouding tussen de mate waarin zij te maken krijgen met opvattingen en gedragingen die haaks op de wet staan en de mate van conventioneel gedrag van de groep.

In beide ontwikkelingspaden kunnen Sutherlands opvattingen herkend worden. Alleen 'wint' in het ene geval de meerderheid het van de subgroep, terwijl in het andere geval de meer criminele subgroep de rest over de streep trekt. Noch de onderzoekers, noch Sutherland hebben echter een antwoord op de vraag waarom de ene keer de subgroep het onderspit delft en in het andere geval de meerderheid. Wellicht biedt de bindingentheorie van Hirschi, zoals die recent is uitgebreid door Weerman, daarvoor een aanvullende verklaring. Naarmate een groep meer conventionele bindingen met de maatschappij heeft, is de kans groter dat een kleine, meer criminele subgroep wordt gecorrigeerd of zelfs afgestoten, en omgekeerd.

Het is echter de vraag of een objectieve geldigheid aan de bevindingen toegekend mag worden. In de eerste plaats verhult de cijfermatige methodiek, door de auteurs aangeduid als een 'objectieve classificatie', het in wezen (inter)subjectieve en tamelijk willekeurige karakter van het meetinstrument. De initiële ernstscores van delicten en delictcategorieën zijn immers tot stand gekomen op basis van veertig subjectieve meningen en ervaringen van professionals.

Ten tweede wordt de berekening van de totale ernstscore van een jeugdgroep beïnvloed door een aantal arbitraire cijfermatige bewerkingen, zoals vermenigvuldigingen, gemiddelden en optellingen, die niet verantwoord worden. Ten derde speelt bij de toepassing van het instrument subjectiviteit en willekeur een grote rol. De uitkomst van een meting hangt namelijk in sterke mate af van de kennis die een respondent heeft van de groep(en) en hun delicten. Dergelijke methodologische problemen zijn onvermijdelijk, maar het resultaat van een meting is minder goed vergelijkbaar met andere meetresultaten dan het metrische karakter van de uitkomst suggereert. Als metingen op verschillende plekken en tijden een toe- of afname van het aantal hinderlijke, overlastgevende of criminele jeugdgroepen laten zien, kan niet worden vastgesteld of deze verschillen reëel zijn of dat die veeleer het gevolg zijn van de gebrekkige betrouwbaarheid van het meetinstrument.

Dit probleem wordt versterkt door het ontbreken van een definitie van het begrip 'jeugdgroep'. De auteurs stellen weliswaar dat een jeugdgroep veelal bestaat uit verschillende subgroepen, maar het gebrek aan een duidelijk conceptueel onderscheid tussen de groep en de subgroep vergroot de kans dat meetresultaten niet betrouwbaar zijn. Dit geldt zowel voor het aantal jeugdgroepen als voor het type waartoe zij gerekend worden. Wat door de ene wijkagent als subgroep wordt gezien, kan door de andere als een aparte jeugdgroep worden gerekend.

Een belangrijke verdienste van het onderzoek is dat er aandacht uitgaat naar de invloed die de jeugdgroep uitoefent op de criminaliteit van de jongeren die daarvan deel uitmaken. De typologie en aanzet om groepsdynamiek en ontwikkelingspaden binnen jeugdgroepen te onderzoeken, verdienen nader onderzoek. Het verdient aanbeveling om, in aansluiting op de resultaten van dit onderzoek de maatschappelijk context van jongeren bij de analyse te betrekken. Voor een proactieve, preventieve en repressieve aanpak van (jeugd)criminaliteit kunnen inzichten in de structuur, dynamiek en maatschappelijke inbedding van deze groepen van groot belang zijn. De kwalitatieve aspecten van het onderzoek bieden daartoe echter betere aanknopingspunten en zijn naar ons idee van groter belang dan de poging om jeugdcriminaliteit in groepsverband te ontrafelen met behulp van een meetinstrument dat een hogere mate van objectiviteit pretendeert dan het feitelijk kan waarmaken.